

Βαρβαρότητα με ανθρώπινο προσωπείο

Slavoj Zizek (μετάφραση: Κατερίνα Σκαργιώτη, Πέτρος Κονδύλης)

Βλέπουμε ξανά και ξανά σε τηλεοπτικά ρεπορτάζ για τις μαζικές διαδηλώσεις διαμαρτυρίας στο Κίεβο ενάντια στην κυβέρνηση Γιανούκοβιτς, διαδηλωτές να γκρεμίζουν αγάλματα του Λένιν. Ήταν ένας εύκολος τρόπος για να αναδειχθεί ο θυμός: τα αγάλματα λειτουργούσαν ως σύμβολο της σοβιετικής καταπίεσης, και η Ρωσία του Πούτιν θεωρείται η συνέχεια της σοβιετικής πολιτικής της ρωσικής κυριαρχίας εις βάρος των γειτόνων της. Να θυμίσουμε ότι ήταν μόλις το 1956 όταν τα αγάλματα του Λένιν άρχισαν να πολλαπλασιάζονται σε όλη τη Σοβιετική Ένωση: μέχρι τότε, τα αγάλματα του Στάλιν ήταν πολύ περισσότερα. Ωστόσο μετά τη «μυστική» καταγγελία του Νικίτα Χρουτσόφ κατά του Στάλιν στο 20ο Συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος, τα αγάλματα του Στάλιν αντικαταστάθηκαν μαζικά από εκείνα του Λένιν. Η μεταστροφή έγινε ακόμα πιο σαφής μετά από αλλαγή που έγινε το 1962 στη προμετωπίδα της εφημερίδας Pravda. Μέχρι τότε, στην κορυφή της πρώτης σελίδας, υπήρχε ένα σχέδιο με δύο προφίλ, του Λένιν και του Στάλιν, πλάι-πλάι. Λίγο μετά το 22ο Συνέδριο, όπου το Κομμουνιστικό Κόμμα απέρριψε δημοσίως τον Στάλιν, δεν αφαιρέθηκε απλώς το προφίλ του Στάλιν, αλλά αντικαταστάθηκε με ένα δεύτερο προφίλ του Λένιν. Κατά κάποιον τρόπο, αυτή η παράξενη επανάληψη έκανε, δια της απουσίας, πιο αισθητή από ποτέ την παρουσία του Στάλιν.

Υπήρχε παρ' όλα αυτά μια ιστορική ειρωνεία παρακολουθώντας τους Ουκρανούς να γκρεμίζουν αγάλματα του Λένιν ως ένδειξη της βούλησής τους να σπάσουν τη σοβιετική κυριαρχία και να διεκδικήσουν την εθνική τους κυριαρχία. Η χρυσή εποχή της ουκρανικής εθνικής ταυτότητας δεν ήταν η τσαρική Ρωσία - όπου η προβολή της ουκρανικής εθνικής ταυτότητας ακυρώθηκε - αλλά η πρώτη δεκαετία της Σοβιετικής Ένωσης, όταν η σοβιετική πολιτική για μια Ουκρανία εξαντλημένη από τον πόλεμο και την πείνα ήταν η αυτοδιάθεση. Τότε η ουκρανική κουλτούρα και η γλώσσα αναβίωσαν, και εισήχθησαν τα δικαιώματα στην υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση και την κοινωνική ασφάλιση. Η ανάδειξη της ουκρανικής εθνικής ταυτότητας ακολούθησε τις αρχές που διατύπωσε ο Λένιν με αρκετά σαφείς όρους:

Το προλεταριάτο δεν μπορεί παρά να καταπολεμήσει τη βίαιη συγκρότηση των καταπιεσμένων εθνών μέσα στα ίδια τα όρια του συγκεκριμένου κράτους, και αυτή ακριβώς είναι η σημασία του αγώνα για το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Το προλεταριάτο πρέπει να απαιτήσει το δικαίωμα της πολιτικής απόσχισης των αποικιών και για τα έθνη που «το δικό του» έθνος καταπιέζει. Αν δε συμβεί αυτό, ο προλεταριακός διεθνισμός θα είναι μια φράση που θα στερείται νοήματος ενώ η αμοιβαία εμπιστοσύνη και η ταξική αλληλεγγύη μεταξύ των εργατών των καταπιεσμένων και καταπιεστικών εθνών θα είναι αδύνατη.

Ο Λένιν παρέμεινε πιστός σε αυτή τη θέση μέχρι το τέλος: αμέσως μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, όταν η Ρόζα Λούξεμπουργκ υποστήριξε ότι θα πρέπει να δοθεί στα μικρά έθνη πλήρη κυριαρχία μόνο αν οι προοδευτικές δυνάμεις επικρατήσουν στο νέο κράτος, ο Λένιν ήταν υπέρ του άνευ όρων δικαιώματος στην απόσχιση.

Στην τελευταία πάλη του ενάντια στη πρόθεση του Στάλιν για μια κεντρική Σοβιετική Ένωση, ο Λένιν υποστήριξε και πάλι το άνευ όρων δικαίωμα των μικρών εθνών να αποσχιστούν (σε αυτή την περίπτωση το ζήτημα ήταν η Γεωργία), επιμένοντας στην πλήρη αυτοκυριαρχία των εθνικών οντοτήτων που συνέθεταν το Σοβιετικό κράτος. Δεν είναι περίεργο ότι, στις 27 Σεπτεμβρίου 1922 σε επιστολή του προς την Πολιτική Γραμματεία, ο Στάλιν κατηγόρησε τον Λένιν για «εθνικό φιλελευθερισμό». Η κατεύθυνση προς την οποία

εργαζόταν ο Στάλιν ήταν σαφής από την πρόταση του να υπάρχει μία κεντρική κυβέρνηση της Σοβιετικής Ρωσίας που θα αποτελεί κυβέρνηση και των άλλων πέντε δημοκρατιών (της Ουκρανίας, τη Λευκορωσία, του Αζερμπαϊτζάν, της Αρμενίας και της Γεωργίας):

Εάν η παρούσα απόφαση επικυρωθεί από την Κεντρική Επιτροπή του κόμματος, δεν θα πρέπει να δημοσιοποιηθεί, αλλά να κοινοποιηθεί στις Κεντρικές Επιτροπές των Δημοκρατιών και να διανεμηθεί μεταξύ των σοβιετικών οργάνων, των Κεντρικών Εκτελεστικών Επιτροπών ή των Συνεδρίων των Σοβιέτ των εν λόγω Δημοκρατιών όπου θα ανακηρυχτεί ως επιθυμία αυτών των δημοκρατιών, πριν από τη σύγκληση του Πανρωσικού Συνεδρίου των Σοβιέτ.

Με αυτό τον τρόπο η αλληλεπίδραση της Κεντρικής Επιτροπής με τη βάση καταργήθηκε: η ανώτερη αρχή (η Κεντρική Επιτροπή της ΕΣΣΔ) τώρα απλά επέβαλε τη θέλησή της. Και για να εδραιώσει τη κυριαρχία της, η Κεντρική Επιτροπή αποφάσιζε τι θα ήταν εκείνο το οποίο η βάση θα ζητούσε από την κεντρική επιτροπή να υλοποιήσει, σαν να ήταν η επιθυμία της βάσης. Μία από τις πιο ύποπτες τέτοιες περιπτώσεις αποτέλεσε η επιθυμία των τριών κρατών της Βαλτικής να ενωθούν με τη Σοβιετική Ένωση, το 1939, οπότε και η Σοβιετική Ένωση ασπάστηκε την επιθυμία τους. Σε αυτά τα ζητήματα, ο Στάλιν επέστρεφε στην προεπαναστατική τσαρική πολιτική: ο ρωσικός αποικισμός της Σιβηρία τον 17ο αιώνα και της μουσουλμανικής Ασίας κατά τον 19ο έπαψε να καταδικάζεται ως ιμπεριαλιστική επέκταση, αλλά επικροτείτο επειδή έβαζε αυτές τις παραδοσιακές κοινωνίες στο δρόμο του προοδευτικού εκσυγχρονισμού. Η εξωτερική πολιτική του Πούτιν αποτελεί σαφή συνέχιση της τσαρικής-σταλινικής γραμμής. Μετά τη Ρωσική Επανάσταση, σύμφωνα με τον Πούτιν, οι Μπολσεβίκοι έκαναν σοβαρή ζημία στα συμφέροντα της Ρωσίας: «Οι Μπολσεβίκοι, για διάφορους λόγους - ας τους κρίνει ο Θεός - παραχώρησαν μεγάλα τμήματα της ιστορικά νότιας Ρωσίας στη Δημοκρατία της Ουκρανίας. Αυτό έγινε χωρίς να ληφθεί υπόψη η σύνθεση των εθνικών ταυτοτήτων του πληθυσμού, και σήμερα αυτές οι περιοχές αποτελούν τη νότιο- ανατολική πλευρά της Ουκρανίας».

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως τα πορτρέτα του Στάλιν έχουν και πάλι κυρίαρχη θέση σε στρατιωτικές παρελάσεις και δημόσιες γιορτές, ενώ ο Λένιν δεν υπάρχει πουθενά. Σε μια δημοσκόπηση που πραγματοποιήθηκε το 2008 από τον τηλεοπτικό σταθμό Rossiya, ο Στάλιν ψηφίστηκε ως η τρίτη μεγαλύτερη ρωσική προσωπικότητα όλων των εποχών, με μισό εκατομμύριο ψήφους. Ο Λένιν ήρθε στην έκτη θέση. Ο Στάλιν δεν γιορτάζεται σαν ιστορική κομμουνιστική προσωπικότητα, αλλά ως ο ηγέτης που αποκατέστησε το ρωσικό μεγαλείο μετά από την αντιπατριωτική «απόκλιση» του Λένιν. Ο Πούτιν χρησιμοποίησε πρόσφατα τον όρο Νοβοροσία («Νέα Ρωσία») μιλώντας για τη νοτιοανατολική Ουκρανία, επαναφέροντας έναν όρο που χρησιμοποιήθηκε για τελευταία φορά το 1917.

Το λενινιστικό ρεύμα, παρόλη την καταπίεση, επέμεινε υπό καθεστώς παρανομίας στην αντίθεση του με τον Στάλιν. Πολύ πριν τον Solzhenitsyn, ο Christopher Hitchens έγραψε το 2011: «τα κρίσιμα ερωτήματα σχετικά με τα γκουλάγκ είχαν τεθεί από τους αριστερούς αντιπολιτευόμενους, από Boris Souvarine έως τον Victor Serge και τον C.L.R. James, σε πραγματικό χρόνο και με μεγάλο κίνδυνο. Αυτοί οι θαρραλέοι και επίμονοι αιρετικοί έχουν κατά κάποιον τρόπο διαγραφεί από την ιστορία (περίμεναν κάτι πολύ χειρότερο και συχνά το έπαιρναν). Αυτή η εσωτερική διαφωνία ήταν ένα φυσικό μέρος του κομμουνιστικού κινήματος, σε πλήρη αντίθεση με το φασισμό. «Δεν υπήρξαν διαφωνούντες στο Ναζιστικό Κόμμα», λέει ο Hitchens «που να διακινδυνεύσουν τη ζωή τους στη βάση του ότι ο Φύρερ είχε προδώσει την αληθινή ουσία του Εθνικοσοσιαλισμού». Ακριβώς λόγω αυτής της τάσης στην καρδιά του κομμουνιστικού κινήματος, η πιο επικίνδυνη θέση να βρισκεσαι κατά την

περίοδο των εκκαθαρίσεων της δεκαετίας του 1930 ήταν η κορυφή της ηγεσίας: σε διάστημα μερικών ετών, το 80 τοις εκατό της Κεντρικής Επιτροπής και της ηγεσίας του Κόκκινου Στρατού εκτελέστηκαν. Ένα άλλο σημάδι των διαφωνιών θα μπορούσε να ανιχνευθεί στις τελευταίες ημέρες του «πραγματικά υπαρκτού σοσιαλισμού», όταν διαμαρτυρόμενα πλήθη τραγουδούσαν τα επίσημα τραγούδια, συμπεριλαμβανομένων των εθνικών ύμνων, για να υπενθυμίσουν στην εξουσία τις ανεκπλήρωτες υποσχέσεις της. Στη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας, αντίθετα, από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 έως το 1989 το να τραγουδήσεις τον εθνικό ύμνο δημοσίως ήταν ποινικό αδίκημα: τα λόγια του («Deutschland Einig Vaterland», «Γερμανία, ενωμένη Πατρίδα») δεν ταίριαζαν με την ιδέα της Ανατολικής Γερμανίας ως νέο σοσιαλιστικό έθνος.

Η αναβίωση του ρωσικού εθνικισμού προκάλεσε ορισμένα ιστορικά γεγονότα που πρέπει να αναφερθούν. Μια πρόσφατη βιογραφία, το Admiral του Αντρέι Kravchuk, υμνεί τη ζωή του Aleksandr Kolchak, του Λευκού κυβερνήτη ο οποίος διοικούσε τη Σιβηρία μεταξύ του 1918 και του 1920. Αλλά αξίζει να θυμηθούμε και τη δυναμική του ολοκληρωτισμού, καθώς και την ολοκληρωτική βαρβαρότητα, των Λευκών αντεπαναστατικών δυνάμεων κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Αν οι Λευκοί είχαν κερδίσει τον Εμφύλιο Πόλεμο, ο Hitchens γράφει πως, «η λέξη για το φασισμό, θα ήταν ρωσική, όχι ιταλική ένας... Ο Υποστράτηγος William Graves, ο οποίος ηγείτο της αμερικανικής εξερευνητικής δύναμης κατά τη διάρκεια της εισβολής της Σιβηρίας το 1918 (ένα γεγονός που αποκρύπτεται από όλα τα αμερικανικά βιβλία), έγραψε στα απομνημονεύματά του για την θανατηφόρο εξάπλωση του αντισημιτισμού, που κυριάρχησε στη ρωσική δεξιά πτέρυγα και πρόσθεσε: «αμφιβάλλω αν η ιστορία θα αναδείξει από τα τελευταία πενήντα χρόνια κάποια χώρα στον κόσμο όπου θα μπορούσε κάποιος να διαπράξει φόνο με τόση ασφάλεια, και με τόσο μικρό κίνδυνο τιμωρίας, από ό,τι στη Σιβηρία κατά τη διάρκεια της κυριαρχίας του ναυάρχου Kolchak».

Το σύνολο της ευρωπαϊκής νέο-φασιστική δεξιάς (στην Ουγγαρία, τη Γαλλία, την Ιταλία, τη Σερβία) υποστηρίζει σθεναρά τη Ρωσία στη συνεχιζόμενη ουκρανική κρίση, υποστηρίζοντας ανακρίβειες με την επίσημη ρωσική παρουσίαση του δημοψηφίσματος της Κριμαίας ως επιλογή μεταξύ της ρωσικής δημοκρατίας και του Ουκρανικού φασισμού. Τα γεγονότα στην Ουκρανία - οι μαζικές διαδηλώσεις που ανέτρεψαν τον Γιανουκόβιτς και τη συμμορία του - πρέπει να γίνουν αντιληπτά ως μέσο άμυνας ενάντια στις σκοτεινές προθέσεις του Πούτιν. Οι διαδηλώσεις προκλήθηκαν από την απόφαση της ουκρανικής κυβέρνησης να δώσει προτεραιότητα στις καλές σχέσεις με τη Ρωσία έναντι της ένταξης της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Όπως ήταν αναμενόμενο, πολλοί αντι-ιμπεριαλιστές αριστεροί αντέδρασαν στην είδηση με το να πατρонаρουν τους Ουκρανούς: πόσο παραπλανημένοι είναι ακόμα και σήμερα για να εξιδανικεύουν την Ευρώπη, και να μην είναι σε θέση να δουν ότι η ένταξη στην ΕΕ θα κάνει την Ουκρανία οικονομική αποικία της Δυτικής Ευρώπης, και αργά ή γρήγορα να πάρουν τον ίδιο δρόμο με αυτόν της Ελλάδας. Στην πραγματικότητα, οι Ουκρανοί έχουν κάθε άλλο παρά άγνοια της πραγματικότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γνωρίζουν πολύ καλά τα προβλήματα και τις διαφορές που υπάρχουν εκεί: το μήνυμά τους είναι πολύ απλά ότι η δική τους κατάσταση είναι πολύ χειρότερη. Η Ευρώπη μπορεί να έχει προβλήματα, αλλά πρόκειται για προβλήματα πλουσίων.

Θα πρέπει, λοιπόν, απλά να υποστηρίξουμε την ουκρανική πλευρά σε αυτή τη σύγκρουση; Υπάρχει ένας «λενινιστικός» λόγος για αυτό. Στα τελευταία γραπτά του Λένιν, πολύ καιρό αφού ο ίδιος απαρνήθηκε την ουτοπία του "Κράτος και Επανάσταση", εξερεύνησε την ιδέα ενός μετριοπαθούς, «ρεαλιστικού» σχεδίου για τον μπολσεβικισμό. Λόγω της οικονομικής υπανάπτυξης και πολιτιστικής καθυστέρησης των ρωσικών μαζών, υποστηρίζει ότι δεν υπάρχει τρόπος για τη Ρωσία να «περάσει άμεσα στο σοσιαλισμό»: αυτό που μπορεί να

κάνει η σοβιετική εξουσία είναι να συνδυάσει τη μετριοπαθή πολιτική του «κρατικού καπιταλισμού», με την έντονη πολιτιστική εκπαίδευση των αγροτικών μαζών - όχι με την πλύση εγκεφάλου και την προπαγάνδα -, αλλά μιας πιο ήπιας και υπομονετικής διαδικασίας σταδιακής εφαρμογής πολιτισμένων προτύπων. Στοιχεία και αριθμοί αποκάλυψαν «πόση δουλεία χρειάζεται ώστε να θεωρούμε ότι έχουμε φτάσει στο πρότυπο ενός πολιτισμένου κράτους της Δυτικής Ευρώπης... Πρέπει να έχουμε κατά νου την ημι-ασιατική άγνοια από την οποία δεν έχουμε ακόμη βγει οι ίδιοι. Μπορούμε να αναλογιστούμε της Ευρωπαϊκές αναφορές των ουκρανών διαδηλωτών ως ένδειξη του ότι ο στόχος τους είναι «να φτάσει (η Ουκρανία) τα επίπεδα ενός συνηθισμένου κράτους της Δυτικής Ευρώπης»;

Αλλά εδώ τα πράγματα γίνονται γρήγορα πιο πολύπλοκα. Ποια «Ευρώπη» διεκδικούν οι ουκρανοί διαδηλωτές; Αυτή δεν μπορεί να περιοριστεί σε μια μόνο ιδέα: εκτείνεται από εθνικιστικές ακόμη και φασιστικές αντιλήψεις, και επεκτείνεται έως την ιδέα αυτού που ο Etienne Balibar αποκαλεί *égalité*, δηλαδή την ελευθερία μέσα στην ισότητα, αυτή τη εξαιρετική συμβολή της Ευρώπης στο παγκόσμιο πολιτικό φαντασιακό, ακόμη και αν αυτή στην πράξη έχει σήμερα προδοθεί από τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και τους ίδιους τους ευρωπαίους πολίτες. Μεταξύ αυτών των δύο πόλων, υπάρχει επίσης μία αφελής εμπιστοσύνη στην αξία του ευρωπαϊκού φιλελεύθερο-δημοκρατικού καπιταλισμού. Η Ευρώπη μπορεί να δει στις ουκρανικές διαμαρτυρίες τις δικές της καλύτερες και χειρότερες πλευρές, της χειραφετητικής παγκοσμιότητας της καθώς και της σκοτεινής ξενοφοβίας της.

Ας ξεκινήσουμε με τη σκοτεινή πλευρά της ξενοφοβίας. Η ουκρανική εθνικιστική δεξιά είναι ένα παράδειγμα του τι συμβαίνει σήμερα από τα Βαλκάνια έως τη Σκανδιναβία, από τις ΗΠΑ έως το Ισραήλ, από την Κεντρική Αφρική ως την Ινδία: Οι εθνικιστικές και θρησκευτικές εκρήξεις εξαπλώνονται, και οι αξίες του Διαφωτισμού υποχωρούν. Αυτά τα πάθη ήταν πάντα εκεί, κρυμμένα, το νέο που υπάρχει είναι η απόλυτη ξεδιαντροπιά της εμφάνισής τους σε κοινή θέα. Φανταστείτε μια κοινωνία η οποία έχει ενσωματώσει πλήρως τα μεγάλα σύγχρονα αξιώματα της ελευθερίας, της ισότητας, του δικαιώματος στην εκπαίδευση και την υγειονομική περίθαλψη για όλα της τα μέλη, και στην οποία ο ρατσισμός και ο σεξισμός έχουν καταστεί κάτι το απαράδεκτο και γελοίο. Στη συνέχεια, όμως φανταστείτε ότι, βήμα προς βήμα, αν και η κοινωνία συνεχίζει να υποστηρίζει με μεγάλα λόγια αυτά τα αξιώματα, έχει *de facto* αποστερηθεί της ουσίας τους. Εδώ είναι ένα παράδειγμα από την πολύ πρόσφατη ευρωπαϊκή ιστορία: το καλοκαίρι του 2012, ο Viktor Orbán, ο δεξιός Ούγγρος πρωθυπουργός, δήλωσε ότι ένα νέο οικονομικό σύστημα ήταν απαραίτητο στην Κεντρική Ευρώπη. «Ας ελπίσουμε», είπε, «ότι ο Θεός θα μας βοηθήσει και δεν θα χρειαστεί να εφεύρουμε ένα νέο πολιτικό σύστημα, αντί της δημοκρατίας το οποίο θα πρέπει να φέρουμε για λόγους οικονομικής επιβίωσης... Η συνεργασία είναι ζήτημα εξαναγκασμού, όχι προθέσεως. Ίσως υπάρχουν χώρες όπου τα πράγματα δεν λειτουργούν με αυτόν τον τρόπο, για παράδειγμα στις σκανδιναβικές χώρες, αλλά ένα ημι-ασιατικό συνονθύλευμα λαών όπως εμείς μπορεί να ενωθεί μόνο δια του εξαναγκασμού».

Η ειρωνεία αυτών των λέξεων δεν χάθηκε σε κάποια παλιά ουγγρική διαφωνία: όταν ο σοβιετικός στρατός κινήθηκε προς τη Βουδαπέστη για να συντρίψει την εξέγερση του 1956, το μήνυμα που εστάλη από τους πολιορκούμενους Ούγγρους ηγέτες στη Δύση ήταν ότι υπερασπίζονταν την Ευρώπη έναντι των ασιατών κομμουνιστών. Τώρα, μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού, η χριστιανική συντηρητική κυβέρνηση σκιαγραφεί σαν κύριο εχθρό της, την πολυπολιτισμική καταναλωτική φιλελεύθερη δημοκρατία την οποία η σημερινή Δυτική Ευρώπη υποστηρίζει. Ο Orbán έχει ήδη εκφράσει τη συμπάθειά του για τον «καπιταλισμό με ασιατικές αξίες» και εάν η ευρωπαϊκή πίεση συνεχιστεί, μπορούμε

εύκολα να τον φανταστούμε να στέλνει ένα μήνυμα προς την Ανατολή: «Εμείς εδώ υπερασπιζόμαστε την Ασία!».

Ο σημερινός αντιμεταναστευτικός λαϊκισμός έχει αντικαταστήσει τη βαρβαρότητα με μια βαρβαρότητα με ανθρώπινο προσώπειο. Διαπράττεται έτσι μια οπισθοδρόμηση από τη χριστιανική ηθική του «αγάπα τον πλησίον σου» στην παγανιστική εύνοια της φυλής έναντι του βάρβαρου Άλλου. Ακόμη και αν αυτοπροβάλλεται ως υπερασπιστής των χριστιανικών αξιών, στην πραγματικότητα αποτελεί τη μεγαλύτερη απειλή για τη χριστιανική κληρονομιά. «Αυτοί που ξεκινούν να καταπολεμήσουν την Εκκλησία για χάρη της ελευθερίας και της ανθρωπότητας», έγραψε ο GK Chesterton πριν από εκατό χρόνια, «απομακρύνονται από την ελευθερία και την ανθρωπότητα μόνο για να καταπολεμήσουν την Εκκλησία ... Οι κοσμικοί δεν έχουν καταστρέψει θεία πράγματα, μόνο πράγματα κοσμικά, αν αυτό τους παρηγορεί. «Μήπως δεν ισχύει το ίδιο και για τους υποστηρικτές της θρησκείας; Οι φανατικοί υπερασπιστές της θρησκείας ξεκινούν επιτιθέμενοι στο σύγχρονο κοσμικό πολιτισμό. Δεν είναι να απορεί κανείς όταν καταλήγουν να εγκαταλείπουν οποιαδήποτε θρησκευτική εμπειρία με κάποιο νόημα. Κατά παρόμοιο τρόπο, πολλοί φιλελεύθεροι "πολεμιστές" είναι τόσο πρόθυμοι να πολεμήσουν τον αντιδημοκρατικό φονταμενταλισμό που καταλήγουν να πετούν στα σκουπίδια την ελευθερία και τη δημοκρατία, μόνο και μόνο για να καταπολεμήσουν τη τρομοκρατία. Οι «τρομοκράτες» μπορεί να είναι έτοιμοι να καταστρέψουν αυτόν τον κόσμο για την αγάπη ενός άλλου, αλλά οι πολέμιοι της τρομοκρατίας είναι εξίσου έτοιμοι να καταστρέψουν το δικό τους δημοκρατικό κόσμο από το μίσος τους για το μουσουλμάνο άλλο. Κάποιοι από αυτούς αγαπούν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια τόσο πολύ ώστε να είναι έτοιμοι να νομιμοποιήσουν τα βασανιστήρια για να την υπερασπιστούν. Οι υπερασπιστές της Ευρώπης κατά της απειλής των μεταναστών κάνουν το ίδιο. Στη προσπάθειά τους να προστατεύσουν την ιουδαίο-χριστιανική κληρονομιά, είναι έτοιμοι να εγκαταλείψουν ό,τι είναι πιο σημαντικό σε αυτήν την κληρονομιά. Οι υπερασπιστές της αντί-μεταναστευτικής πολιτικής της Ευρώπης, και όχι οι κατά φαντασία μάζες των μεταναστών που είναι έτοιμοι να εισβάλουν, είναι η πραγματική απειλή για την Ευρώπη.

Ένα από τα σημάδια αυτής της υπαναχώρησης είναι το αίτημα που ακούγεται συχνά από τη νέα Ευρωπαϊκή δεξιά για μια πιο ισορροπημένη εικόνα των δύο "άκρων", τη δεξιά και την αριστερά. Μας λένε συνέχεια ότι θα πρέπει αντιμετωπίζεται η αριστερά (κομμουνισμός) με τον ίδιο τρόπο που αντιμετώπισε η Ευρώπη μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο την άκρα δεξιά (τους ηττημένους φασίστες). Αλλά στην πραγματικότητα δεν υπάρχει ισορροπία εδώ: η εξίσωση του φασισμού και του κομμουνισμού ευνοεί κρυφά το φασισμό. Έτσι, η δεξιά ακούγεται να λέει ότι ο φασισμός αντέγραψε τον κομμουνισμό: ο Μουσολίνι πριν γίνει φασίστας, ήταν ένας σοσιαλιστής. Ο Χίτλερ το ίδιο, ήταν ένας εθνικοσοσιαλιστής. Στρατόπεδα συγκέντρωσης και γενοκτονίες αποτελούσαν τα χαρακτηριστικά της Σοβιετικής Ένωσης μια δεκαετία πριν οι Ναζί καταφύγουν σε αυτές τις πρακτικές. Η εξόντωση των Εβραίων έχει σαφές ιστορικό προηγούμενο την εξόντωση του ταξικού εχθρού, κλπ. Το ζήτημα αυτών των επιχειρημάτων είναι να ισχυρίζονται ότι ένας μετριοπαθής φασισμός είναι μια δικαιολογημένη απάντηση στην κομμουνιστική απειλή (μια άποψη που διατυπώθηκε πολύ καιρό πριν από τον Ernst Nolte καθώς υπερασπιζόταν της ανάμειξη του Heidegger με τον ναζισμό). Στη Σλοβενία, η δεξιά υποστηρίζει την αποκατάσταση της αντικομμουνιστικής Φρουράς της Πατρίδας που πολέμησε τους αντάρτες κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου: έκαναν τη δύσκολη επιλογή να συνεργαστούν με τους Ναζί, προκειμένου να αποτρέψουν ένα μεγαλύτερο κακό, τον κομμουνισμό.

Μετριοπαθής φιλελεύθεροι μας λένε ότι όταν οι βασικές δημοκρατικές αξίες απειλούνται από εθνικιστές ή θρησκευτικούς φονταμενταλιστές, θα πρέπει είμαστε ενωμένοι πίσω από την φιλελεύθερο-δημοκρατική ατζέντα, σώζοντας ό, τι μπορεί να σωθεί, βάζοντας στην άκρη τα όνειρα για ένα πιο ριζοσπαστικό κοινωνικό μετασχηματισμό. Αλλά υπάρχει ένα μοιραίο ελάττωμα σε αυτή την έκκληση για αλληλεγγύη: αγνοεί τον τρόπο με τον οποίο ο φιλελευθερισμός και ο φονταμενταλισμός έχουν εγκλωβιστεί σε έναν φαύλο κύκλο. Πρόκειται για την επιθετική προσπάθεια εξαγωγής φιλελεύθερης ανεκτικότητας που έχει ως αποτέλεσμα την λυσσαλέα αντεπίθεση του φονταμενταλισμού με σκοπό να επιβληθεί. Όταν ακούμε σήμερα τους πολιτικούς να μας προσφέρουν τη δυνατότητα επιλογής ανάμεσα στη φιλελεύθερη ελευθερία και τη φονταμενταλιστική καταπίεση, και θριαμβολογούν με το ρητορικό ερώτημα, «Θέλετε γυναίκες να αποκλείονται από τη δημόσια ζωή και να στερούνται των δικαιωμάτων τους; Θέλετε όποιος ασκεί κριτική σε θρησκευτικά ζητήματα να καταδικάζεται σε θάνατο;» Αυτό που πρέπει να μας κάνει καχύποπτους είναι το αυταπόδειχτο της απάντησης: ποιος θα το ήθελε αυτό; Το πρόβλημα είναι ότι ο φιλελεύθερος οικουμενισμός έχει χάσει προ πολλού την αθωότητά του. Αυτό που είπε ο Μαξ Χορκχάιμερ για τον καπιταλισμό και το φασισμό στη δεκαετία του 1930 εφαρμόζεται σε ένα διαφορετικό πλαίσιο σήμερα: εκείνοι που δεν θέλουν να επικρίνουν τη φιλελεύθερη δημοκρατία πρέπει επίσης να σιωπούν για τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό. Τι γίνεται όμως με το μέλλον του φιλελεύθερο-δημοκρατικού καπιταλιστικού ευρωπαϊκού ονείρου στην Ουκρανία; Δεν είναι σαφές τι περιμένει την Ουκρανία στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έχω αναφερθεί πολλές φορές σε ένα γνωστό αστείο από την τελευταία δεκαετία της Σοβιετικής Ένωσης, δεν θα μπορούσε να υπάρχει πιο εύστοχο σχόλιο. Ο Rabinovitch, ένας Εβραίος, θέλει να μεταναστεύσει. Ο γραφειοκράτης στο γραφείο μετανάστευσης τον ρωτά γιατί, και ο Rabinovitch απαντά: «Για δύο λόγους. Ο πρώτος είναι ότι φοβάμαι ότι οι κομμουνιστές θα χάσουν την εξουσία στη Σοβιετική Ένωση, και η νέα δύναμη θα κατηγορήσει για όλα τα εγκλήματα των κομμουνιστών εμάς, τους Εβραίους». «Μα αυτό είναι καθαρή ανοησία», τον διακόπτει ο γραφειοκράτης «τίποτα δεν μπορεί να αλλάξει στη Σοβιετική Ένωση, η δύναμη των κομμουνιστών θα διαρκέσει για πάντα!». «Λοιπόν» απαντά ο Rabinovitch, «αυτός είναι ο δεύτερος λόγος». Φανταστείτε την ανάλογη συνομιλία ανάμεσα στην Ουκρανία και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ουκρανία παραπονιέται: «Υπάρχουν δύο λόγοι που πανικοβαλλόμαστε εδώ στην Ουκρανία. Πρώτον, φοβόμαστε ότι υπό τη ρωσική πίεση, η Ε.Ε. θα μας εγκαταλείψει και αφεθούμε στην οικονομική κατάρρευση» Η ΕΕ διακόπτει: «Μα μπορείτε να μας εμπιστευθείτε, εμείς δεν θα σας εγκαταλείψουμε. Αντίθετα, θα βεβαιωθούμε ότι θα αναλάβουμε την πορεία της χώρας σας και θα σας λέμε τι θα κάνετε!». «Λοιπόν», απαντάει η Ουκρανία «αυτός είναι ο δεύτερος λόγος». Το θέμα δεν είναι αν η Ουκρανία είναι αντάξια της Ευρώπης, ή αρκετά καλή για να εισέλθει στην Ε.Ε., αλλά αν η σημερινή Ευρώπη μπορεί να ανταποκριθεί στις προσδοκίες των Ουκρανών. Αν η Ουκρανία καταλήξει με ένα μίγμα εθνικού φονταμενταλισμού και φιλελεύθερου καπιταλισμού, με ολιγάρχες που κινούν τα νήματα, θα είναι εξίσου ευρωπαϊκή όσο η Ρωσία (ή η Ουγγαρία). (Δίδεται πολύ λίγη προσοχή στο ρόλο που διαδραματίζουν οι διάφορες ομάδες ολιγαρχών - «φιλορωσικών» αλλά και «φιλοδυτικών» - στα γεγονότα της Ουκρανία).

Ορισμένοι πολιτικοί σχολιαστές υποστηρίζουν ότι η Ε.Ε. δεν στήριξε αρκετά την Ουκρανία στη σύγκρουση της με τη Ρωσία και ότι η απάντηση της Ε.Ε στη ρωσική κατοχή και προσάρτηση της Κριμαίας ήταν χλιαρή. Αλλά υπάρχει ένα ζήτημα όπου η υποστήριξη της Ε.Ε. ήταν εμφανώς απούσα: η πρόταση της για μια εφικτή στρατηγική με σκοπό την άρση του αδιεξόδου. Η Ευρώπη δε θα είναι σε θέση να προσφέρει μια τέτοια στρατηγική, μέχρι να ανανεώσει τη δέσμευσή της στο χειραφετητικό πυρήνα της ιστορίας της. Μόνο με το να αφήσουμε πίσω το πτώμα της παλιάς Ευρώπης μπορούμε να διατηρήσουμε την ευρωπαϊκή κληρονομιά της egaliberte, ελευθερία δια της ισότητας, ζωντανή. Δεν είναι οι Ουκρανοί,

που πρέπει να μάθουν να ζουν από την Ευρώπη: Η Ευρώπη πρέπει να μάθει να ζει με το όνειρο που κινητοποίησε τους διαδηλωτές στο Μαϊντάν. Το μάθημα που οι τρομαγμένοι φιλελεύθεροι πρέπει να μάθουν είναι ότι μόνο μια πιο ριζοσπαστική αριστερά μπορεί να σώσει ό,τι αξίζει να σωθεί από τη φιλελεύθερη κληρονομιά.

Οι διαδηλωτές της Μαϊντάν ήταν ήρωες, αλλά η πραγματική μάχη - η μάχη για το ποιά θα είναι η νέα Ουκρανία - αρχίζει τώρα, και θα είναι πολύ πιο σκληρή από ό,τι ο αγώνας ενάντια στην επέμβαση του Πούτιν. Θα χρειαστεί ένας νέος και πιο επικίνδυνος ηρωισμός. Έχει αποδειχθεί ήδη από εκείνους τους Ρώσους που αντιτίθενται στο εθνικιστικό πάθος της δικιάς τους χώρας και την καταγγέλλουν ως εργαλείο ισχύος. Ήρθε η ώρα η βασική αλληλεγγύη των Ουκρανών και Ρώσων να υποστηριχθεί, και οι ίδιοι οι όροι της σύγκρουσης να απορριφθούν. Το επόμενο βήμα είναι μια δημόσια επίδειξη της αδελφοσύνης, με τη δημιουργία οργανωτικών δικτύων μεταξύ των ουκρανών πολιτικών ακτιβιστών και της ρωσικής αντιπολίτευσης που μάχεται το καθεστώς του Πούτιν. Αυτό μπορεί να ακούγεται ουτοπικό, αλλά είναι μόνο ένα τέτοιο σκεπτικό που μπορεί να προσδώσει στις διαδηλώσεις μια πραγματική χειραφετητική διάσταση. Διαφορετικά, θα βρεθούμε αντιμέτωποι με μια σύγκρουση εθνικιστικών παθών που θα χειραγωγείται από ολιγάρχες. Τέτοια γεωπολιτικά παιχνίδια, δεν παρουσιάζουν κανένα απολύτως ενδιαφέρον από τη σκοπιά μιας αυθεντικής χειραφετητικής πολιτικής.

Πηγή: Barbarism with a Human Face - London Review of Books